МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Татарстан

Управление образования ИКМО г.Казань

МАОУ "Гимназия №141"

РАССМОТРЕНО	СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДЕНО
Руководитель МО учителей родного (татарского) языка и литературы ________________________ Гильмутдинова Ляля Хасановна Протокол №1 от «28» августа 2023 г.	Заместитель директора по УР ________________________ Сафиуллина Милауша Харисовна Протокол педсовета №1 от «29» августа 2023 г.	Директор МАОУ «Гимназия ________________________ Гиматутдинова Ирина Львовн Приказ №123 от «31» августа 2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родной(татарский) язык»

для обучающихся 5-9 классов (тат.гр)

ДОКУМЕНТ ПОДПИСАН ЭЛЕКТРОННОЙ ПОДПИСЬЮ

СВЕДЕНИЯ О СЕРТИФИКАТЕ ЭП

Сертификат: 772DF80014B0BE954BF7F5E746D49841

Владелец: Гиматутдинова Ирина Львовна

Действителен с 01.06.2023 до 01.09.2024

2023

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСЕ МӘГАРИФ МИНИСТРЛЫГЫ

Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы

Казан шәһәре Муниципаль оешманың башкарма

комитеты мәгариф идарәсе МАГББУ 141 нче Гимназия

КАРАЛДЫ	КИЛЕШЕНДЕ	РАСЛАНДЫ
Туган (татар) теле һәм әдәбияты укытучыларының МБ җитәкчесе ___________________________ Гыйльметдинова Ләлә Хасановна Протокол №1 «28» август 2023 ел.	Укыту эшләре буенча директор урынбасары ___________________________ Сафиуллина Миләүшә Харисовна Педсовет протоколы №1 «29» август 2023 ел.	МАГББУ “141 нче Гимназия” директоры ___________________________ Гиматутдинова Ирина Львовн Приказ №123 «31» август 2023 ел.

5-9 нче сыйныф(рус төркеме) укучылары өчен туган(татар) әдәбиятыннан эш программасы

2023

Пояснительная записка.

Программа разработана на основе следующих нормативно-правовых документов:
1) Конституция Российской Федерации;
2) Федеральный закон от 29 декабря 2012 г. № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» (с изменениями и дополнениями);
3) Закон Российской Федерации от 25 октября 1991 г. № 1807-1 «О языках народов Российской Федерации» (с изменениями и дополнениями);
4) Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования (утвержденный приказом Министерства просвещения Российской Федерации от 31 мая 2021 г. № 287);
5) Примерная основная образовательная программа основного общего образования (одобренная решением федерального учебно-методического объединения по общему образованию, протокол № 1 / 22 от 18 марта 2022 г.);
6) Примерная программа воспитания (одобрена решением федерального учебно-методического объединения по общему образованию, протокол №2 / 220 от 2 июня 2020 г.);
7) Концепция преподавания родных языков народов России (утверждена решением коллегии министерства просвещения РФ от 1 октября 2019 года № ПК-3ВН).
8) Конституция Республики Татарстан от 6 ноября 1992 г. (с изменениями и дополнениями);
9) Закон Республики Татарстан «О языках народов Республики 5 Татарстан» от июля 1992 года №1560-XII;
10) Закон Республики Татарстан от 12 января 2013 года №1-ЗРТ «Об использовании татарского языка как государственного языка Республики Татарстан».
11) ПРИМЕРНАЯ РАБОЧАЯ ПРОГРАММА УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА «РОДНОЙ (ТАТАРСКИЙ) ЯЗЫК» ДЛЯ 5–9 КЛАССОВ ОСНОВНОГО ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ Разработчики: Шакурова М. М., к. ф. н., доцент, ведущий научный сотрудник Института языка, литературы и искусства им. Г. Ибрагимова Академии наук Республики Татарстан; Гиниятуллина Л. М., к. ф. н., доцент, ведущий научный сотрудник Института языка, литературы и искусства им. Г. Ибрагимова Академии наук Республики Татарстан Казань, 2022 г.

Основной целью обучения родному языку учащихся 5-9 классов общеобразовательных организаций с обучением на русском языке является реализация требований к результатам основного общего образования, представленных в Федеральном государственном образовательном стандарте общего образования, а

также формирование в процессе обучения у учащихся школ с русским языком обучения лингвистической, коммуникативной, культуроведческой компетенций.

Основные задачи обучения родному языку в общеобразовательных организациях с обучением на русском языке (для изучающих татарский язык как родной):

1. Усиление мотивации к изучению родного языка, заложенной в начальных классах, уважительное отношение к своей национальности, его истории и культуре, а также воспитание положительного отношения к представителям других национальностей и их духовному наследию.

2. Последовательное обучение в соответствии со всеми видами речевой деятельности и разделами татарского языкознания.

3. Освоение различных способов искусства общения; обучение красивому и грамотному общению на родном языке.

4. Совершенствование умений и навыков устной и письменной речи. Научить пользоваться всеми возможностями родного языка в повседневной жизни.

5. Беспрерывное получение знаний и накопление опыта комммуникации посредством родного языка.

6. Формирование навыков использования родного языка как средства получения знаний по другим предметам.

7. Привлечение учащихся к изучению наследия татарской национальной культуры.

8. На уроках родного языка учитывать взаимосвязь образовательных и воспитательных задач. Обратить внимание на воспитательное значение при выполнении письменных работ (изложений и сочинений).

9. Совершенствование логического мышления учащихся. Умение связно, доступно и последовательно излагать свои мысли на родном языке в устной и письменной форме.

10. Совершенствование умений и навыков чтения, письма, работы с учебником, дополнительной и справочной литературой.

Аңлатма язуы

5-9 нчы сыйныфлар өчен укытуның төп максатлары һәм бурычлары түбәндәгеләр:

1. Укучыларда гражданлык һәм патриотизм хисләре тәрбияләү, телгә карата төп аралашу һәм белем туплау чарасы, мәдәни күренеш буларак, аңлы мөнәсәбәт булдыру.

2. Татар әдәби телен төрле өлкәләрдә һәм ситуацияләрдә куллану өчен, сөйләм-фикерләү эшчәнлеген, аралашуга караган осталык һәм күнекмәләрне камилләштерү, укучыларның сүзлек байлыгын һәм грамматик белемнәрен баету.

3. Татар теле, аның төзелеше, тормышның төрле өлкәләрендә һәм ситуацияләрдә кулланылышы, телнең төп нормалары, сөйләм әдәбе турында мәгълүмат алу.

4. Тел фактларын тану, анализлау, классификацияләү, тел нормалары ягыннан аларны бәяләү күнекмәләре булдыру; текст белән эшләү, мәгълүмат эзләү, тиешле белешмәне таба белү һәм аны үзгәртү.

5. Телне өйрәнүгә карата башлангыч сыйныфларда нигез салынган кызыксынуны көчәйтү, үз милләтеңә, телеңә һәм мәдәниятеңә хөрмәт белән карау, шулай ук татар теле аша башка милләт вәкилләренә, аларның рухи мирасына мәхәббәт хисе тәрбияләү.

6. Сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча ныклы күнекмәләр булдыру. Туган телдә матур һәм дөрес аралашырга өйрәтү.

7. Телдән һәм язма сөйләм осталыгы һәм күнекмәләрен камилләштерү. Көндәлек тормышта татар теле мөмкинлекләреннән тулысынча файдалана белергә өйрәтү.

8. Татар теле ярдәмендә өзлексез белем һәм тәҗрибә туплау.

9. Татар телен башка фәннәр буенча белем алу чарасы буларак кулланырга өйрәтү күнекмәләре булдыру.

10. Укучыларны даими рәвештә татар милли мәдәнияте мирасына тарту.

11. Ана теле дәресләрендә белем бирү белән бергә тәрбияви бурычны да онытмау. Телебезнең тәрбияви мөмкинлекләрен ачу, укуга карата кызыксыну уяту. Изложение һәм сочинениеләрне дә тәрбияви бурычны күз уңында тотып яздыру.

12. Укучыларның логик фикерләү дәрәҗәсен үстерү. Аралашканда, фикерләрне ачык, аңлаешлы, эзлекле, стилистик яктан дөрес һәм төгәл итеп белдерү. Укучыларда ана телендә дөрес, матур итеп сөйләү һәм язу күнекмәләре тәрбияләү.

13. Дәреслек, өстәмә һәм белешмә әдәбият белән эш итү, уку, язу күнекмәләрен камилләштерү.

Күпчелек укучыларның рус телендә аралашуларын һәм башка фәннәрнең рус телендә үзләштерелүен истә тотып, темаларны үткәндә, татар теле фактларын рус телендәге үзенчәлекләре – охшаш яки аермалы яклары белән чагыштырып бару.

Бәйләнешле сөйләмгә өйрәтү дәвамлы һәм мөһим бурычлардан санала. Андый дәресләр укучыларны дөрес, матур, үтемле һәм аңлаешлы итеп сөйләргә, язарга, язганны укып аңларга һәм аңлата белергә, теге яки бу мәсьәләгә карата үз фикереңне белдерергә, иҗади эшләр белән шөгыльләнергә өйрәтү максатларын куя.

Ана теле дәресләрендә сөйләм телен үстерү, гадәттә, өч юнәлештә алып барыла.

Беренче юнәлеш телебезнең әдәби нормаларын үзләштерүдән гыйбарәт.

Укучыларның сөйләм телен үстерүдәге икенче юнәлеш – аларның сүз байлыгын арттыруга һәм һәр сүзне урынын белеп куллануга ирешүне максат итеп куя.

Сөйләм үстерүнең өченче юнәлеше – укучыларның әйтергә теләгән фикерен сөйләмә һәм язма формада, ягъни телдән һәм язма рәвештә, аңлаешлы һәм бәйләнешле итеп җиткерә белүләренә яки дөрес итеп сөйләшүләренә ирешү. Бу аралашканда, чыгышлар ясаганда, сочинение һәм изложениеләр язганда, әдәби әсәрләргә анализ биргәндә, дәрестә һәм сыйныфтан тыш чаралар вакытында тормышка ашырыла.

Уку процессында укучы гомуми белем, осталык һәм күнекмәләрне алу эшчәнлегенә бәйле ысулларны камилләштерү мөмкинлегенә ия. Алар сөйләм эшчәнлеге төрләренә нигезләнә һәм сөйләм белән бергә фикерләү сәләтен үстерүне дә күзаллый. Ана теленә өйрәткәндә, укучыларның түбәндәге белем алу осталыклары камилләштерелә һәм үстерелә:

- аралашу осталыгы: барлык сөйләм эшчәнлеге төрләрен белү, телдән һәм язма сөйләм культурасына, тормышта тел мөмкинлекләреннән ирекле файдалану осталыгына ия булу;
- интелллектуаль осталык: чагыштыру һәм каршы кую, тиңләштерү, абстрактлаштыру, бәяләү һәм классификацияләү;
- оештыру осталыгы: эшчәнлекнең максатын билгели белү, аны планлаштыру, үз-үзеңә бәя бирү һәм үз-үзеңне тикшерү.

Место предмета в Учебном плане:
МАОУ «Гимназия №141» предусматривает изучение родного языка в 5 -9 классах в количестве 348 часов .

В 5 классе 70 часов (2 часа в неделю), в 6 классе 70 часов (2 часа в неделю), в 7 классе 70 часов (2 часа в неделю), в 8 классе 70 часов (2 часа в неделю), в 9 классе 68часов (2 часа в неделю).

Белем бирү технологияләре:

- Системалы-эшчәнлекле технология
- Проблемалы укыту технологиясе
- Дифференциаль якын килү технологиясе
- Уен технологиясе
- Критик фикерләү технологиясе
- Хезмәттәшлек технологиясне
- Информацион технология һ.б.
-

Укыту планында тоткан урыны.
МАББУ «141 нче Гимназия»дә туган телне өйрәнүгә 5-9 нчы сыйныфларда 348 сәгать каралган.
5 сыйныфта 70 сәгать (атнага 2 сәгать), 6 сыйныфта 70 сәгать (атнага 2 сәгать), 7 сыйныфта 70 сәгать (атнага 2 сәгать), 8 сыйныфта 70 сәгать (атнага 2 сәгать), 9 сыйныфта 68 сәгать (атнага 2 сәгать).

Образовательные технологии:

- Системно - деятельностная технология
- Технология проблемного обучения
- Технология развивающего обучения
- Технология дифференцированного обучения
- Игровая технология
- Обучение развитию критического мышления
- Технология обучения в сотрудничестве
- Информационные технологии и др.

Методы и формы контроля

- устный опрос (индивидуальный, фронтальный, комбинированный);
- тестирование;
- устный зачет, письменныйзачет;
- проверка письменного домашнего задания (тетрадей, контурных карт и т.п.);
- срез знаний;
- самостоятельная работа;
- выполнение работы над ошибками;
- контрольнаяработа;
- диктант, изложение,сочинение;
- защита проекта,реферата;
- собеседование;

- диагностика (стартовая, рубежная, итоговая).

Контроль тикшерү методлары һәм формалары

- Телдән сорау (индивидуаль, фронталь, комбинирлаштырылган);
- тест;
- телдән зачет, язмача зачет;
- өй эшен тикшерү (дәфтәрләр);
- срез тикшерү;
- мөстәкыйль эш;
- хаталар өстендә эш;
- контроль эш;
- диктант, изложение,сочинение;
- проект яклау,реферата;
- әңгәмә;
- диагностика .

Цифровые образовательные ресурсы / Укыту ресурслары.

- www.tatar.com.
- www.peoples.org.ru.
- www.tatartele.ru
- www.tatarlar.ru
- www.franklang.ru
- www.kitap.net.ru
- www.kitaphane.ru
- www.dic.academic.ru
- www. languages-study.com
- www.alish.ru.biografiya.
- www.tatar.info.
- www.stanbul.ru
- www.ru.wikipedia.org.
- www.museum.ru
- www.tukay mooz.ru
- www.tukai.ru
- www.shigrivat.ru
- www.tatarica.narod.ru
- www.KZN.ru

ПЛАНИРУЕМЫЕ ПРЕДМЕТНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ОСВОЕНИЯ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА «РОДНОЙ (ТАТАРСКИЙ) ЯЗЫК»

В Федеральном государственном образовательном стандарте общего образования сформулированы следующие требования к освоению учебного предмета «Родной язык»:

- воспитание патриотизма к Отечеству, прошлому и настоящему многонационального (татарского) народа России; осознание своей этнической принадлежности; знание истории, языка, культуры своего народа, своего края и России; воспитание чувства ответственности и долга перед Родиной;
- формирование ответственного отношения к учению, осознанному выбору профессии на основе формирования уважительного отношения к труду;

- формирование целостного мировоззрения, соответствующего современному уровню развития науки и общественной жизни;
- формирование осознанного, уважительного и доброжелательного отношения к окружающим, готовности и способности вести диалог с ними и достигать в нем взаимопонимания;
- освоение социальных норм, правил поведения социальной жизни; участие в школьном самоуправлении и общественной жизни с учетом региональных и этнокультурных особенностей;
- формирование нравственных чувств и поведения, осознанного и ответственного отношения к своим поступкам;
- формирование коммуникативной компетентности в общении с окружающими в образовательной и общественно-полезной деятельности;
- формирование ценности здорового и безопасного образа жизни;
- формирование основ экологической культуры;
- осознание значения семейных ценностей, формирование и развитие уважительного и заботливого отношения к членам своей семьи;
- развитие эстетической культуры через освоение художественного наследия татарского народа и других народов России и мира.

Предметные результаты с учетом общих требований Стандарта и специфики учебного предмета «Родной (татарский) язык» должны обеспечивать:

- совершенствование видов речевой деятельности, обеспечивающих эффективное овладение учебным предметом «Родной (татарский) язык» и взаимодействие с окружающими в ситуациях формального и неформального межэтнического и межкультурного общения;
- понимание определяющей роли языка в развитии интеллектуальных и творческих способностей личности, в процессе образования и самообразования;
- использование коммуникативно-эстетических возможностей родного языка;
- систематизация научных знаний о языке, осознание взаимосвязи его уровней, освоение базовых понятий лингвистики;

- формирование и развитие навыков проведения различных видов анализа слова: фонетического, морфемного, словообразовательного, лексического, морфологического, синтаксического анализа словосочетания и предложения, многоаспектного анализа текста;
- овладение основными нормами литературного родного языка (орфоэпическими, лексическими, грамматическими, орфографическими, пунктуационными), нормами татарского речевого этикета, приобретение опыта их использования в устной и письменной речевой практике;
- формирование ответственности за языковую как общечеловеческую ценность.

Требования к уровню подготовки учащихся, оканчивающих 5-9 классы

«Речевое общение. Речевая деятельность»

Выпускник научится:

- понимать роль родного языка в жизни общества; роль русского языка как средства межнационального общения;
- различать смысл понятий: устная и письменная речь, монолог, диалог, ситуация общения;
- различать основные признаки разговорной речи;
- определить особенности научного, публицистического, официально-делового стилей;
- выделить признаки текста и его различных типов;
- соблюдать основные нормы татарского литературного языка, нормы татарского речевого этикета.

Выпускник получит возможность научиться:

- различать разговорную речь и различные стили;
- определять тему и основную мысль текста;
- опознавать языковые единицы, проводить различные виды их анализа;
- объяснять с помощью словаря значение непонятных слов.

«Фонетика. Орфоэпия. Графика»

Выпускник научится:

- сделать фонетический разбор слова;
- осознать важность сохранения орфоэпических норм татарского языка при общении;
- научиться находить и правильно использовать в соответствующих ситуациях найденную в орфоэпических словарях и других справочниках информацию.

Выпускник получит возможность научиться:

- выделить основные выразительные средства фонетики;
- выразительно читать тексты из прозы и поэзии;
- находить и грамотно использовать в мультимедийной форме необходимую информацию из орфоэпических словарей и справочников.

«Морфемика и словообразование»

Выпускник научится:

- делить слова на морфемы;
- определить основные способы словообразования;
- уметь образовывать новые слова из заданного;
- изучая морфемику и словообразования, грамотно писать, определять части речи и члены предложений.

Выпускник получит возможность научиться:

- увидеть смысловую связь между однокоренными словами;
- понимать значимость частей словообразования как одного из изобразительно-выразительных средств художественной речи;
- уметь находить нужную информацию из словарей и справочников по словообразованию;
- уделять внимание этимологической стороне слова при объяснении правописания и лексического значения слова.

«Лексикология и фразеология»

Выпускник научится:

- провести лексический анализ слова;
- объединять слова в тематические группы;
- подбирать синонимы и антонимы;

- распознавать фразеологические обороты;
- придерживаться лексических норм при устной и письменной речи;
- использовать синонимы как средство связи предложений в тексте и как средство устранения неоправданного повтора;
- наблюдать за использованием переносных значений слов в устных и письменных текстах (метафора, эпитет, олицетворение);
- пользоваться различными видами лексических словарей (толковых, синонимов, антонимов, фразеологизмов).

Выпускник получит возможность научиться:

- сделать общую классификацию словарного запаса;
- различать лексическую и грамматическую значения слова;
- опознавать различных омонимов;
- оценить свою и чужую речь с точки зрения точного, уместного и выразительного словоупотребления;
- опознавать лексико-фразеологические средства в публицистических и художественных текстах, знать лексические средства, используемые в научном и деловом стилях;
- находить из различных лексических словарей (толковых, синонимов, антонимов, фразеологизмов, иностранных языков) и мультимедийных средств необходимую информацию.

«Морфология»

Выпускник научится:

- различать части речи татарского языка;
- определить морфологические признаки слов;
- использовать различные формы частей речи в рамках норм современного татарского литературного языка;
- применять знания и умения по морфологии на практике правописания и проведения различных видов анализа.

Выпускник получит возможность научиться:

- исследовать словарный запас морфологии;
- различать грамматические омонимы;

- опознавать морфологические единицы в публицистических и художественных текстах, знать морфологические формы, используемые в научном и деловом стилях;
- находить нужную информацию из различных словарей и мультимедийных средств по морфологии.

«Синтаксис»

Выпускник научится:

- опознавать словосочетания и предложения и их виды;
- исследовать состав, значение, особенности употребления словосочетаний и предложений;
- употреблять различные синтаксические формы частей речи в рамках современного татарского литературного языка;
- уметь использовать знания и навыки по синтаксису и в других видах анализа.

Выпускник получит возможность научиться:

- опознавать синтаксические средства в публицистических и художественных текстах, знать синтаксические формы, используемые в научном и деловом стилях;
- провести функционально-стилистический анализ синтаксических конструкций, использование различных синтаксических конструкций как средств усиления выразительности речи.

«Орфография и пунктуация»

Выпускник научится:

- соблюдать в письме орфографические и пунктуационные нормы;
- найти и исправлять орфографические и пунктуационные ошибки;
- найти и пользоваться в письме необходимой информацией из орфографических словарей и справочников.

Выпускник получит возможность научиться:

- осознавать важности сохранения в речи орфографических и пунктуационных норм;

- находить нужную информацию из различных словарей и мультимедийных средств и грамотно использовать их в письме.

«Стилистика»

Выпускник научится:

- определять функциональные стили, выделив их жанровые особенности;
- выступать перед аудиторией, определив тему, цель и задачи своего выступления;
- выбирать языковые средства с учетом возрастных, психологических особенностей и соответствия темы уровню знаний слушателей.

Выпускник получит возможность научиться:

- понимать и объяснять особенности устной и письменной речи;
- работать с текстами в различных стилях и жанрах;
- переводить различные тексты с татарского языка на русский, учитывая нормы устной и письменной речи.

«Язык и культура»

Выпускник научится:

- распознать языковые единицы с национально-культурным компонентом на примерах устного народного творчества, исторических и художественных произведений;
- находить примеры подтверждающие мысль о том, что изучение языка помогает лучше знать историю и культуру страны;
- грамотно пользоваться правилами культуры татарской разговорной речи в повседневной жизни: в учебе и во внеклассных мероприятиях.

Выпускник получит возможность научиться:

- показать тесную связь языка с культурой и историей народа через определенные примеры;
- сравнивать нормы культуры татарской речи с правилами культуры речи других народов, живущих в России.

“Туган тел” (Татар теле) укытудан көтелгән нәтиҗәләр.

Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларында, татар телен туган тел буларак укытканда, Стандарт нигезендә түбәндәге таләпләр куела:

- укучыларны үз иленең гражданнары һәм патриотлары итеп тәрбияләү, аларны халыкның рухи, әхлакый һәм мәдәни кыйммәтләрен үзләштерердәй итеп үстерү;
- укучыларның рухи-әхлакый сыйфатларын булдыру, аларның гражданлык, иҗтимагый, шәхси үсешен тәэмин итү, яшь буынның иҗади сәләтен үстерү, сәламәтлеген саклау һәм ныгыту юнәлешендә эшләү;
- ана теле буенча белем бирүдә эзлеклелекне тәэмин итү;
- балаларга төп белемне сыйфатлы итеп бирү, аларны җәмгыятьтә үз урынын табардай, төрле милләт вәкилләре арасында үзара дус һәм тату яшәрдәй шәхес итеп тәрбияләү;
- белем һәм тәрбия биргәндә, укучыны кабатланмас аерым бер үзенчәлеккә ия булган шәхес итеп күзаллау;
- ана теле дәресләрендә үзләштергән белем һәм күнекмәләрне укучыларның үз сөйләмнәрендә дөрес һәм тиешенчә куллана белүләренә ирешү, орфоэпик, орфографик һәм пунктуацион яктан грамоталы шәхес итеп тәрбияләү;
- балаларда киләчәктә алачак һөнәрләренә аңлы караш тәрбияләү, аларның җәмгыятьтә үз урыннарын таба белүләренә ирешүдә ана теленең әһәмиятен аңлату;
- укучыларны шәхси, иҗтимагый, гаилә таләпләренә туры килердәй белем һәм күнекмәләр белән коралландыруны күз уңында тоту;
- балаларга белем бирүне бердәй сыйфатлы итеп, шул исәптән физик мөмкинлекләре чикле булганнар да үзләштерердәй итеп оештыру;
- укучылар ала торган белем һәм тәрбиягә бердәй таләпләр белән якын килү, шәхесне киләчәк иҗимагый тормышта үз урынын табардай итеп тәрбияләү;
- уку-укыту эшендә дәрестән тыш формаларны да тиешенчә файдалану;
- төрле клублар, секцияләр, студия һәм түгәрәк эшләре аша укучыларның сәләтен ачыклау, аларга һөнәри юнәлеш алуда ярдәм итү, укуда һәм җәмәгать эшләрендә катнашу аша сәләтле балаларны барлау һәм аларны алга таба үстерү, бу юнәлештә өстәмә белем бирү оешмаларының эшчәнлегенә таяну;

- уку-укыту эшен тиешенчә оештыруда укучылар белән бергә ата-аналар һәм киң җәмәгатьчелек фикерен дә исәпкә алу;
- укучыларда үзләре яши торган төбәккә (авыл, шәһәр, район, бистәгә) карата уңай мөнәсәбәт тәрбияләү, моның өчен ана теле дәресләре белән бергә әдәбият, география, тарих һәм җәмгыять белеме һ.б. дәресләрне дә файдалану.

Предметны үзләштергәннән соң көтелгән нәтиҗәләр өч төрле юнәлештә билгеләнә: шәхси, метапредмет һәм предмет нәтиҗәләре. Хәзер без предмет нәтиҗәләренең кыскача эчтәлеген санап китәрбез.

Стандарт һәм укыту предметының үзенчәлекләре буенча предмет нәтиҗәләре түбәндәгеләрне тәэмин итәргә тиеш:

- укыту предметын нәтиҗәле өйрәнү һәм төрле милләтләр арасында формаль һәм формаль булмаган аралашу өчен кирәк булган дәрәҗәдә сөйләм эшчәнлеге төрләрен камилләштерү;
- белем алу процессында шәхеснең акыл һәм иҗади сәләтен үстерүдә телнең мөһим урын алып торуын аңлау;
- ана теленең аралашу-эстетик мөмкинлекләрен файдалану;
- тел турындагы белемне системага салу, лингвистиканың төп төшенчәләрен үзләштерү;
- сүзгә төрле анализ ясау күнекмәләрен булдыру һәм үстерү (фонетик, морфемик, сүз ясалышы, лексик, морфологик, синтаксик);
- ана теленең әдәби нормаларына (орфоэпик, лексик, грамматик, орфографик, пунктуацион) һәм татар теленең сөйләм этикеты нормаларына ия булу, аларны телдән һәм язма сөйләм практикасында куллану тәҗрибәсен булдыру;
- тел һәм гомумкешелек кыйммәтләренә җаваплылык белән карау хисе тәрбияләү.

V – IX сыйныфларны тәмамлаучы укучыларның әзерлек дәрәҗәсенә таләпләр

“Сөйләм эшчәнлеге. Аралашу” бүлеге буенча

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнә:

- җәмгыятьтә ана теленең урынын, халыкара аралашу чарасы буларак рус теленең ролен аңлый;
- түбәндәге төшенчәләрнең мәгънәсен аера: телдән һәм язма сөйләм, монолог, диалог, сөйләм ситуациясе;
- сөйләмә телнең төп билгеләрен белә;
- фәнни, публицистик, рәсми-эш стильләренең үзенчәлекләрен билгели;
- текст һәм аның билгеләрен аера;
- татар әдәби теленең төп нормаларын, сөйләм әдәбе (этикеты) нормаларын саклый.

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнү мөмкинлеген ала:

- сөйләм телен һәм төрле стильләрне аеру;
- текстның темасын һәм төп фикерен билгеләү;
- аңлашылмаган сүзләрнең мәгънәсен сүзлектән карап аңлату.

“Фонетика, орфоэпия һәм графика” бүлекләре буенча

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнә:

- сүзләргә фонетик анализ ясый;
- татар теленең орфоэпик кагыйдәләрен саклап сөйләшүнең мөһимлеген аңлый;
- татар теленең орфоэпик сүзлегеннән, төрле белешмә чыганаклардан кирәкле мәгълүматны табып, аларны тиешле урында дөрес итеп кулланырга өйрәнә.

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнү мөмкинлеген ала:

- сәнгатьле укуның төп чараларын аеру;
- проза һәм поэзия жанрларына караган текстларны сәнгатьле итеп уку;
- мультимедия формасындагы орфоэпик сүзлек һәм белешмә материаллардан кирәкле мәгълүматны эзләп табып, аны үзенә кирәк вакытта файдалана белү.

*“Морфемика һәм сүз төзелеше”*бүлекләре буенча

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнә:

- сүзне морфемаларга бүлә;

- өйрәнелгән сүз ясалышы ысулларын билгели;
- бирелгән сүздән (тамырдан) төрле сүзләр ясый;
- морфемика һәм сүз ясалышын өйрәнү укучыны дөрес язарга, сүз төркемнәрен һәм җөмлә кисәкләрен танырга ярдәм итә.

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнү мөмкинлеген ала:

- тамырдаш сүзләр арасындагы мәгънә бәйләнешен һәм чылбырын күрү;
- әдәби текстларда кулланылган сүз ясау элементларының сурәтләү чарасы буларак та әһәмиятен аңлау;
- сүз ясалуга караган сүзлекләр һәм белешмә материалдан (мультимедия чараларыннан) кирәкле мәгълүматны табу;
- сүзнең дөрес язылышын һәм лексик мәгънәсен аңлату өчен, аның этимологик ягына игътибар итү.

*“Лексикология һәм фразеология”*бүлекләре буенча:

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнә:

- сүзләргә лексик анализ ясый (мәгънәсенә бәйле позицияләрне ачыклый);
- сүзләргә килеп чыгышы, кулланылу өлкәсе һәм дәрәҗәсе ягыннан чыгып бәя бирә;
- сүзләрне тематик төркемнәргә берләштерә;
- сүзләрнең синонимнарын һәм антонимнарын таба;
- фразеологик әйтелмәләрне таный;
- телдән һәм язма сөйләмдә лексик нормаларны саклый;
- лексик синонимия күренешенең кирәкмәгән кабатлаулардан саклавына төшенә һәм сөйләмне бәйләнешле итү чарасы буларак файдалана;
- сүзнең күчерелмә мәгънәсенә бәйле сурәтләү чараларын – метафора, эпитет һәм сынландыруны билгели;
- төрле лексик сүзлекләрдән (аңлатмалы, синонимнар, антонимнар, фразеологик) тиешенчә файдалана.

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнү мөмкинлеген ала:

- татар теленең сүзлек составына гомуми классификация ясау;
- сүзнең лексик һәм грамматик мәгънәләрен аеру;

- төрле омонимнарны тану;
- үз (иптәшләренең) сөйләменең төгәллеге, сүзләрне урынлы һәм сәнгатьле итеп куллана белүең ягыннан бәяләү;
- публицистик һәм әдәби жанрдагы текстларда лексик-фразеологик чараларны тану, фәнни һәм махсус эш стилендә кулланыла торган лексик чараларны белү;
- төрле лексик сүзлекләрдән (аңлатмалы, синонимнар, антонимнар, чит тел сүзләре, фразеологик) һәм мультимедия чараларыннан кирәкле мәгълүматны эзләп табу.

*“Морфология”*бүлеге буенча

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнә:

- татар телендәге сүз төркемнәрен аера белә;
- сүзләрне аерым сүз төркеменә керүе ягыннан (морфологик яктан) тикшерә;
- сүз төркемнәренең төрле формаларын хәзерге татар әдәби теле нормалары кысаларында куллана;
- морфологик белем һәм күнекмәләрне сүзләрнең дөрес язылышына, башка төрле анализларга бәйле рәвештә куллана.

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнү мөмкинлеген ала:

- морфологиянең сүзлек составын тикшерү;
- грамматик омонимнарны аеру;
- публицистик һәм әдәби жанрдагы текстларда морфологик берәмлекләрне тану, фәнни һәм махсус эш стилендә кулланыла торган морфологик формаларны белү;
- төрле сүзлекләрдән һәм мультимедия чараларыннан морфологиягә кирәкле мәгълүматны эзләп табу.

“Синтаксис” бүлеге буенча

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнә:

- укучы синтаксисның төп берәмлекләреннән сүзтезмә һәм җөмләләрне, аларның төрләрен аерырга өйрәнә;
- сүзтезмә һәм җөмләләрне төзелеше һәм мәгънәләре, кулланылу үзенәлекләре ягыннан тикшерә;
- сүз төркемнәренең төрле формаларын хәзерге татар әдәби теле нормалары кысаларында куллана;
- укучылар синтаксистан булган белем һәм күнекмәләрен төрле ситуацияләрдә куллана белә.

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнү мөмкинлеген ала:

- публицистик һәм әдәби жанрдагы текстларда синтаксик чараларны тану, фәнни һәм махсус эш стилендә кулланыла торган синтаксик чараларны белү;
- синтаксик конструкцияләрне функциональ-стилистик үзенчәлекләре ягыннан тикшерү, аларның сөйләмне сәнгатьле итү чарасы булуын аңлау.

*“Орфография һәм пунктуация»*бүлекләре буенча

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнә:

- язуда орфографик һәм пунктуацион нормаларны өйрәнелгән күләмдә файдалана;
- сүзнең дөрес язылышын телдән яки язма рәвештә аңлата;
- орфографик һәм пунктуацион хаталарны таба һәм төзәтә;
- орфографик сүзлекләрдән һәм белешмәләрдән кирәкле мәгълүматны таба һәм аларны язуда куллана.

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнү мөмкинлеген ала:

- сөйләмдә орфографик һәм пунктуацион нормаларны саклауның әһәмиятен күрсәтә белү;
- орфографик сүзлекләрдән һәм белешмәләрдән (мультимедия чараларыннан) кирәкле мәгълүматны табу һәм аларны язуда урынлы итеп куллану.

*“Стилистика”*бүлеге буенча

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнә:

- функциональ (фәнни, рәсми эш һәм публицистик) стильләр белән таныша, аларның жанр үзенчәлекләрен билгели;
- аудитория (иптәшләре) алдында чыгыш ясарга өйрәнә: аның темасын билгели, максат һәм бурычларын күрсәтә;
- тел чараларын тыңлаучыларның яшь, психологик үзенчәлекләрен һәм сайланган теманың белем дәрәҗәсенә туры килүен һ.б. истә тотып сайлый.

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнү мөмкинлеген ала:

- телдән һәм язма сөйләм арасындагы үзенчәлекләрне аңлау һәм аңлата белү;
- төрле стиль һәм жанрга караган текстлар белән эшләү (аларны билгеләнгән максаттан чыгып уку, мәгълүмати яктан кисәкләргә бүлеп эшкәртү);
- төрле характердагы текстларны татар теленнән рус теленә тәрҗемә итү, бу вакытта телдән һәм язма сөйләм нормаларын саклап эш итү.

*“Тел һәм мәдәният”*бүлеге буенча

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнә:

- милли-мәдәни компонентка ия булган тел берәмлекләрен халык авыз иҗаты әсәрләреннән, тарихи темаларга язылган һәм матур әдәбият әсәрләреннән аерып ала;
- телне өйрәнү ил тарихын һәм мәдәниятен яхшырак белергә ярдәм итә дигән фикерне раслардай мисаллар таба;
- көндәлек тормышта һәм укуда татар сөйләм әдәбе кагыйдәләрен белеп тиешенчә куллана.

Укучы түбәндәгеләрне өйрәнү мөмкинлеген ала:

- телнең халык мәдәнияте һәм тарихы белән аерылгысыз бәйләнештә булуын аерым мисаллар ярдәмендә тасвирлау;
- татар сөйләм әдәбе кагыйдәләрен Россиядә яшәүче башка халыкларның сөйләм әдәбе кагыйдәләре белән чагыштыру, аларга характеристика бирү.

Аралашу эшчәнлегенә караган *универсаль күнекмәләрдән* түбәндәгеләрне ассызыклап китү урынлы булыр:

- төркем белән эшләү күнекмәләре алу. Укучының сыйныфташлары һәм укытучы белән бергәләп эшләү күнекмәләренә ия булуы,әхлакый һәм психологик яктан гамәли эш алымнарына өйрәтә;

- аралашу компетенциясе төрле бурычларны хәл итү алымнарын үзләштереп, телне өйрәнү башка кешеләр белән аралашуның нигезен тәшкил итүен истә тотарга да өйрәтә һәм шул максаттан чыгып, тормыш хәлләренә бәйле рәвештә иптәшең белән аралашу нормаларын һәм формаларын үзләштерүне дә күз уңында тота;

- телне өйрәнү сөйләм эшчәнлеген үстерүне алгы планга куя, бу исә укучыларның ана телен өйрәнгәндә аралашу компетенциясен истә тотып эш итәргә этәргеч ясый.

Татар телен өйрәнгәндә, укучыларның *универсаль танып-белү гамәлләрен булдыру һәм камилләштерү* түбәндәге нәтиҗәләргә китерә:

- балалар проектлау-тикшеренү күнекмәләрен гамәли яктан үзләштерәләр;

- мәгънәсенә төшенеп уку һәм алган мәгълүмат белән эшли белү күнекмәләре булдыралар;

- танып-белү методын гамәли яктан куллана белергә өйрәнәләр, бу яктан телне өйрәнү дәресләрендә укучылар логик фикерләү алымнарына да ия булалар;

- әзер мәгълүмат чыганакларындагы фикерләрне системага салып, чагыштырып, тикшереп һәм гомумиләштереп, аларга мөстәкыйль аңлатмалар бирергә өйрәнәләр;

- аерым текстлар белән эшләгәндә, төп фикерне аерып алып, аны тезис рәвешендә кыска, җыйнак һәм төгәл итеп, график (таблица, схема, диаграмма) формасында җиткерәләр;

- таблица, схема һәм график рәсемнәрне тутыра яки тулыландыра беләләр. Моның өчен тел дәресләрендә мәгълүматны төрле чыганаклардан һәм заманча техник чаратлар ярдәмендә эзләп табалар, Интернет челтәреннән урынлы, чамасын белеп һәм дөрес итеп файдаланалар.

Укучыларның *танып-белү компетенциясен үстергәндә* түбәндәге нәтиҗәләргә ирешү күздә тотыла:

- ана теле дәресләрендә укучылар туган илнең, туган якның тарихын һәм географиясен, аның мәдәни мирасын һәм традицияләрен күзаллыйлар;
- тел дәресләрендә үтелә торган темаларга бәйле рәвештә туган илнең иҗтимагый-сәяси төзелешен, анда булып узган тарихи вакыйгаларны хронологик һәм фактик яктан, шуңа бәйле рәвештә дәүләт символлары булып саналган герб, флаг һәм гимнны, дәүләт бәйрәмнәрен өйрәнәләр;
- илнең гражданнары буларак, үзләренең хокук һәм бурычларын, милли традицияләрен, мәдәниятләрен, аларның кыйммәтләрен аңлыйлар.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА «РОДНОЙ (ТАТАРСКИЙ) ЯЗЫК»

Структура программы отражает основную направленность родного (татарского) языка на формирование и развитие коммуникативной, лингвистической и культуроведческой компетенций. В ней имеются три содержательные линии, обеспечивающие формирование указанных компетенций:

- содержание, направленное на формирование и развитие коммуникативной компетенции;
- содержание, направленное на формирование и развитие лингвистической компетенции;
- содержание, направленное на формирование и развитие культуроведческой компетенции.

Первая содержательная линия представлена в разделах «Речевое общение», «Речевая деятельность», «Функциональные разновидности языка», «Культура речи».

Вторая содержательная линия включает разделы «Фонетика», «Орфоэпия», «Графика», «Морфемика и словообразование», «Лексикология и фразеология», «Морфология», «Синтаксис», «Орфография и пунктуация», «Стилистика».

Третья содержательная линия представлена в разделе «Язык и культура», в котором изучаются отражение в языке культуры и истории татарского народа, его место и связь с другими народами, живущими в России; нормы и особенности татарской разговорной речи; татарский речевой этикет.

Содержание, обеспечивающее формирование и развитие коммуникативной компетенции

Речевое общение.

Разновидности речевого общения: неопосредованное и опосредованное, устное и письменное, диалогическое и монологическое и их особенности.

Сферы речевого общения: бытовая, социально-культурная, научная, официально-деловая.

Ситуация речевого общения и ее компоненты: участники и обстоятельства, речевого общения; личное и неличное, официальное и неофициальное, подготовленное и спонтанное общение. Овладение нормами речевого поведения в типичных учебных ситуациях и во внеклассной работе.

Условия речевого общения. Успешность речевого общения как достижение прогнозируемого результата.

Речевая деятельность.

Речь как деятельность. Виды речевой деятельности и их особенности.

Чтение: культура работы с книгой и другими источниками информации, включая СМИ и ресурсы Интернет, приемы работы с ними. Овладение различными видами чтения.

Аудирование: понимание коммуникативных целей говорящего, понимание на слух различных текстов, установление смысловых частей текста и определение их связей.

Говорение.

Продуцирование устных монологических высказываний на различные темы. Участие в диалогах.

Письмо.

Умение передавать содержание прослушанного или прочитанного текста в письменной форме. Создание собственных письменных высказываний на различные темы. Написание сочинений, отзывов и рецензий.

Текст как продукт речевой деятельности. Его смысловая и композиционная целостность. Тема, основная мысль текста. Различные функциональные типы речи: описание, повествование, рассуждение. Анализ текста (его темы, основной мысли, принадлежности определенному стилю).

Функциональные разновидности языка: разговорный язык, функциональные стили и их жанры.

Культура речи.

Понятие о культуре речи, основные ее составляющие.

Содержание, обеспечивающее формирование и развитие лингвистической (языковедческой) компетенции

Фонетика. Орфоэпия.

Фонетика как раздел науки о языке. Гласные и согласные звуки. Слог. Ударение.

Орфоэпия как раздел науки о языке. Допустимые варианты произношения и ударения. Фонетический анализ слов.

Оценка собственной и чужой речи с точки зрения орфоэпических норм. Орфоэпические словари и их использование в повседневной жизни.

Графика.

Графика как раздел науки о языке. Звуки и буквы.

Соотношение звука и буквы. Знание алфавита.

Морфемика и словообразование.

Морфемика и словообразование как разделы науки о языке. Корень слова. Однокоренные слова. Особенности словообразования различных частей речи. Основные способы образования слов: образование слов с помощью морфем; сложение как способ словообразования; переход слова из одной части речи в другую как один из способов образования слов и т.д.

Усвоение морфемы как минимальной значимой единицы языка, ее значение в образовании новых слов и форм.

Определение способов образования слов.

Использование различных словарей (словообразовательных, этимологических).

Лексикология и фразеология.

Лексикология как раздел науки о языке. Слово – основная единица языка. Лексическое значение слова. Однозначные и многозначные слова.

Прямое и переносное значения слова.

Толковый словарь татарского языка.

Синонимы, антонимы и омонимы родного языка. Словари синонимов и антонимов.

Исконно татарские и заимствованные слова.

Общеупотребительная лексика и лексика ограниченного употребления. Диалектизмы, профессионализмы, жаргонизмы, сленг.

Активная и пассивная лексика. Устаревшие слова и неологизмы. Неологизмы.

Фразеология как раздел науки о языке. Фразеологизмы. Словарь фразеологизмов.

Употребление слова в точном соответствии с его лексическим значением.

Лексический анализ слова.

Использование различных словарей.

Морфология.

Морфология как раздел науки о языке.

Система частей речи в татарском языке. Принципы выделения частей речи.

Самостоятельные части речи: имя существительное, имя прилагательное, наречие, имя числительное, местоимение, глагол, звукоподражательные слова.

Предикативные слова.

Модальные части речи: частицы, междометия, модальные слова.

Служебные части речи: предлоги и союзы.

Определение принадлежности слова к определенной части речи по его лексико-грамматическому значению, морфологическим и синтаксическим признакам. Морфологический анализ частей речи.

Синтаксис.

Синтаксис как раздел науки о языке. Словосочетание и предложение как единицы синтаксиса.

Основные виды словосочетаний, типы связи главного и зависимого слова в словосочетании.

Виды предложений по цели высказывания.

Главные и второстепенные члены предложения, способы их выражения. Однородные члены предложения. Предложения с обособленными членами.

Виды простого предложения: односоставные и двусоставные предложения, распространенные и нераспространенные, полные и неполные, утвердительные и отрицательные предложения.

Виды сложных предложений: сложносочиненные и сложноподчиненные предложения.

Союзные и бессоюзные сложносочиненные предложения. Сложноподчиненные предложения с несколькими придаточными.

Виды сложноподчиненных предложений по структуре и значению.

Прямая и косвенная речь.

Синтаксический анализ различным словосочетаниям и предложениям, правильное использование их в речи. Использование синтаксической синонимии для усиления выразительности речи.

Орфография и пунктуация.

Орфография как система правил правописания.

Правописание гласных и согласных, употребление ъ и ь.

Слитное, дефисное и раздельное написание слов.

Употребление строчной и прописной букв.

Правила переноса.

Использование орфографических словарей.

Пунктуация как система правил правописания.

Знаки препинания, их функции.

Знаки препинания в простых и сложных предложениях.

Знаки препинания в предложениях с прямой речью, диалогах и при цитатах.

Развитие на уроках родного языка орфографических и пунктуационных способностей учащихся. Осознание их важности при устной и письменной речи.

Употребление орфографических словарей и другой справочной литературы при развитии орфографических и пунктуационных способностей учащихся.

Стилистика.

Стили речи (научный, официально-деловой, разговорный, художественный, публицистический) и их особенности.

Умение выступать перед аудиторией: выбор темы, определение цели и задач; учет круга интересов слушателей при выборе выразительных средств.

Особенности устной и письменной речи.

Работа с текстами разных жанров и стилей.

Перевод текстов с татарского языка на русский.

Содержание, обеспечивающее формирование и развитие культуроведческойкомпетенции

Язык и культура. Отражение в языке культуры и истории татарского народа, его место и связь с другими народами, живущими в России.

Нормы и особенности татарской разговорной речи.

Татарский речевой этикет.

Выявление национально-культурных единиц родного языка в произведениях фольклора, в художественной литературе и исторических текстах, объяснение их значений посредством лингвистических словарей.

Использование норм татарской разговорной речи в повседневной жизни: в учебе и во внеклассной работе.

"Туган тел (Татар теле)" укытуту предметының эчтәлеге.

V – IX сыйныфлар программасы укучыларда аралашу, лингвистик һәм этнокультура өлкәләренә караган компетенцияләрне формалаштыруны һәм үстерүне күзаллый. Аралашу компетенциясе ул – башкалар әйткәнне аңлау һәм үз фикереңне белдерү өчен тупланган белем, осталык, күнекмәләр җыелмасы; хәзерге татар әдәби теле нормаларына ия булу, сүз байлыгын, сөйләмнең грамматик ягын дөрес итеп үзләштерү; телдән һәм язма формада бәйләнешле сөйләм күнекмәләре булдыру.

Сөйләм. Аралашу

Ана телендә иркен итеп сөйләшә һәм аралаша белү – мәдәниятлылыкның мөһим өлеше.

Төрләре буенча сөйләм телдән һәм язма формада, диалогик һәм монологик сөйләм, турыдан-туры, турыдан-туры булмаган формаларда була.

Кулланылу өлкәсе буенча сөйләм көнкүреш өлкәсенә, иҗтимагый-мәдәни, фәнни (фәнни-укыту), иҗтимагый-сәяси, рәсми-эшлекле аралашу даирәләренә карый.

Сөйләм ситуациясе һәм аның төп берәмлекләре буенча катнашучылар өчен (адресант һәм адресат), алдан әзерләнеп һәм әзерләнмичә, рәсми һәм рәсми булмаган формаларда була.

Аралашу шартлары: дөрес (уңышлы) аралашу, уңышсыз аралашуның сәбәпләре һәм аны булдырмау юллары ачыклана.

Сөйләм эшчәнлеге

Эшчәнлек буларак сөйләм. Сөйләм эшчәнлеге төрләре: ишетеп аңлау, сөйләү, уку һәм язу.

У к у

Уку шәхеснең аралашу-иҗтимагый эшчәнлегенә карый. Китап белән эшләү культурасы. Уку төрләренә ия булу: эчтән һәм кычкырып уку, тәрҗемә итеп һәм тәрҗемәсез уку, әзерлекле һәм әзерлексез уку, дәрестә һәм өйдә уку. Дәреслек һәм башка чыганаклар белән эшләү алымнары (массакүләм мәгълүмат чаралары, Интернет).

И ш е т е п   а ң л а у

Ишетеп аңлау (аудирование) икенче төрле итеп әйткәндә, сөйләмне тыңлап аңлау. Аның өч этабы бар: фрагментар, эчтәлекне һәм мәгънәне аңлау. Зур булмаган (300 сүзгә якын) әдәби, публицистик, укыту-фәнни, фәнни-популяр эчтәлектәге текстларны тыңлап аңлау.

С ө й л ә ү

Сөйләү – эчке сөйләмнең тышкы сөйләмгә күчермәсе. Иҗтимагый-мәдәни, әхлакый-эстетик, иҗтимагый-көнкүреш, укыту һәм башка темалар турындагы сөйләмне аңлау. Диалогта катнашу.

Я з у

Ишеткән һәм язган текстның эчтәлеген язма формада тулы, кыскача, аннотация яки тезис формасында хәбәр итә белү. Язу – аралашу һәм тикшерү чарасы. Язмача, контроль биремнәр ярдәмендә тел материалын үзләштерү дәрәҗәсен тикшерү. Язма формадагы күнегүләр: рецептив һәм продуктив, тел материалын активлаштыру. Иҗтимагый-мәдәни, әхлакый-эстетик, иҗтимагый-көнкүреш, уку-укытуга караган темаларга үз фикерләреңне язу. Сочинениеләр һәм изложениеләр язу.

Т е к с т

Аның мәгънәви һәм композицион бөтенлеге. Текстның төп фикере – тема. Текстка анализ ясау.

Т е л н е ң   ф у н к ц и о н а л ь   т ө р л ә р е

Сөйләмә тел, функциональ стильләр һәм аларның жанрлары.

С ө й л ә м   к у л ь т у р а с ы

Сөйләм культурасы турында төшенчә һәм аның төп өлешләре.

V сыйныф

Тәрәк сүзләрне кулланып, хикәя төзү.

Өйрәнгән сүз төркемнәрен файдаланып, яраткан ел фасылы турында, әзер план буенча хикәя язу.

Хикәя һәм сорау җөмләләрне файдаланып, укыган китап яки караган спектакль буенча кара-каршы сөйләшү (диалог) оештыру.

Хикәя һәм сорау җөмләләрне файдаланып, укылган яки тыңланган әдәби әсәрдән өзек буенча план төзү.

Бирелгән репликалардан логик яктан бәйләнешле диалог төзеп язу.

Бирелгән фразеологик әйтелмәләрне бер телдән икенче телгә тәрҗемә итү.

Изложение һәм сочинение язарга өйрәнү.

Төрле характердагы диктантлар язу.

VI сыйныф

Юл йөрү кагыйдәләрен белүне күрсәткән 7–8 репликадан торган диалог төзү.

Әти-әниеңә яки туганнарыңа рәхмәт хисләре белән сугарылган хат язу.

Газетага табигатьне саклауның әһәмияте турында мәкалә язу.

Укучыларның тормыш тәҗрибәсеннән чыгып, өйрәнелгән сүз төркемнәрен файдаланып, кечкенә хикәяләр төзү.

Әдәбият дәресләрендә өйрәнелгән әсәрләрне кулланып, сочинениеләр язу.

Сүз төркемнәрен өйрәнүгә бәйле грамматик биремле диктантлар язу.

Төрле сүз төркемнәре кергән җөмләләрне татарчадан русчага һәм русчадан татарчага тәрҗемә итү. Сүзлекләр куллану.

Уңай сыйфатларны тәрбияләү максатыннан чыгып сайланган текстлар буенча изложениеләр язу.

VII сыйныф

Яратып укыган берәр әдәби әсәрнең төп герое турында “мин” урынына “син” яки “ул” алмашлыкларын кулланып сөйләү.

Мәктәптә уздырылачак берәр чара турында белдерү язу.

Бәйрәм белән котлау тексты язу.

Грамматик биремле контроль диктантлар язу.

Рәсемгә карап, хикәя төзү.

Төрле типтагы грамматик биремле диктантлар язу.

Программа буенча өйрәнелә торган әдәби әсәрләрдән алынган өзекләрне файдаланып, изложениеләр язу.

Мөстәкыйль сүз төркемнәреннән төзелгән җөмләләрне тәрҗемә итү.

Экскурсиядә һәм төрле спектакль-концертларда, мәктәптә уздырылган бәйрәм кичәләрендә алган тәэсирләр турында сочинениеләр язу.

Текст эчтәлегенә туры китереп план төзү һәм аның буенча сөйләү.

Тормыш-көнкүреш темаларына диалоглар һәм монологлар төзү.

Бирелгән текстның эчтәлеген орфоэпик нормаларны саклаган хәлдә сөйли белү.

VIII сыйныф

Укыган әдәби әсәр героена адресланган хат язу.

Тормышта үрнәк булырдай берәр кеше турында очерк язу.

Концертка яки театрга баргач алган тәэсирләр турында сөйләшү, диалогик һәм монологик сөйләм үрнәкләрен табу.

Татар һәм рус телләрендәге гади җөмләләрне төзелешләре ягыннан чагыштыру.

Әдәби геройларга телдән яки язмача характеристика бирү.

Татар телендәге сүз тәртибе үзенчәлекләре булган кыска текстларны тәрҗемә итү.

Экологик темага сочинение элементлары булган изложениеләр язу.

Үтелгән темалар кергән грамматик биремле диктантлар язу.

Сыйныфтан тыш укылган әдәби әсәрләргә таянып, сочинениеләр язу.

IX сыйныф

Туган телне камил белүнең зарурлыгы турында сыйныф алдында чыгыш ясау.

Соңгы вакытта булган берәр вакыйга турында фикер алышу, диалогик һәм монологик сөйләм төзү.

Яраткан берәр шагыйрь иҗатына кыскача күзәтү ясау.

Бирелгән сюжет буенча хикәя язу.

Берәр әхлакый темага анкета уздыру өчен, сораулар төзү.

Татар һәм рус телләрендәге җөмләләрне бер телдән икенче телгә тәрҗемә итү күнегүләрен үтәү.

IX сыйныфта өйрәнелгән кушма җөмлә синтаксисы буенча биремнәр кергән диктантлар язу.

Төрле эш кәгазьләре (белдерү, гариза, ышаныч кәгазе һ.б.) үрнәкләрен язу.

Иптәшеңнең язма эшен телдән яки язмача бәяләү.

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧЕСКОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ С ОПРЕДЕЛЕНИЕМ ОСНОВНЫХ ВИДОВ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Основные темы программы	Всего часов
5 класс	
Фонетика. Орфоэпия 1. Фонетика как раздел науки о языке. Гласные и согласные звуки. Слог. Ударение. Орфоэпия как раздел науки о языке. Допустимые варианты произношения и ударения. Фонетический анализ слов. 2. Оценка собственной и чужой речи с точки зрения орфоэпических норм. Орфоэпические словари и их использование в повседневной жизни.	30
Графика 1. Графика как раздел науки о языке. Звуки и буквы. 2. Соотношение звука и буквы. Знание алфавита.	7
Морфемика и словообразование 1. Морфемика и словообразование как разделы науки о языке. Корень слова. Однокоренные слова. Особенности словообразования	15

различных частей речи. Основные способы образования слов: образование слов с помощью морфем; сложение как способ словообразования; переход слова из одной части речи в другую как один из способов образования слов и т.д. 2. Усвоение морфемы как минимальной значимой единицы языка, ее значение в образовании новых слов и форм. Определение способов образования слов. Использование различных словарей (словообразовательных, этимологических).	
Лексикология и фразеология 1. Лексикология как раздел науки о языке. Слово – основная единица языка. Лексическое значение слова. Однозначные и многозначные слова. Прямое и переносное значения слова. Толковый словарь татарского языка. Синонимы, антонимы и омонимы родного языка. Словари синонимов и антонимов. Исконно татарские и заимствованные слова. Общеупотребительная лексика и лексика ограниченного употребления. Диалектизмы, профессионализмы, жаргонизмы, сленг. Активная и пассивная лексика. Устаревшие слова и неологизмы. Неологизмы. Фразеология как раздел науки о языке. Фразеологизмы. Словарь фразеологизмов. 2. Употребление слова в точном соответствии с его лексическим значением. Лексический анализ слова. Использование различных словарей.	12
Развитие речи	6
6 класс	
Морфология 1. Морфология как раздел науки о языке. Система частей речи в татарском языке. Принципы выделения частей речи. Самостоятельные части речи: имя существительное, имя прилагательное, наречие, имя числительное, местоимение, глагол, звукоподражательные слова. Предикативные слова. Модальные части речи: частицы, междометия, модальные слова. Служебные части речи: предлоги и союзы. 2. Определение принадлежности слова к определенной части речи по его лексико-грамматическому значению, морфологическим и синтаксическим признакам. Морфологический анализ частей речи.	60
Развитие речи	10
7 класс	
Морфология Глагол, звукоподражательные слова.	50

Предикативные слова. Модальные части речи: частицы, междометия, модальные слова. Служебные части речи: предлоги и союзы. 2. Определение принадлежности слова к определенной части речи по его лексико-грамматическому значению, морфологическим и синтаксическим признакам. Морфологический анализ изученных частей речи.	
Развитие речи	20
8 класс	
Синтаксис простого предложения Синтаксис как раздел науки о языке. Словосочетание и предложение как единицы синтаксиса. Основные виды словосочетаний, типы связи главного и зависимого слова в словосочетании. Виды предложений по цели высказывания. Главные и второстепенные члены предложения, способы их выражения. Однородные члены предложения. Предложения с обособленными членами. Виды простого предложения: односоставные и двусоставные предложения, распространенные и нераспространенные, полные и неполные, утвердительные и отрицательные предложения.	50
Развитие речи	20
9 класс	
Повторение	5
Синтаксис сложного предложения Виды сложных предложений: сложносочиненные и сложноподчиненные предложения. Союзные и бессоюзные сложносочиненные предложения. Сложноподчиненные предложения с несколькими придаточными. Виды сложноподчиненных предложений по структуре и значению. Прямая и косвенная речь. 2. Синтаксический анализ различным словосочетаниям и предложениям, правильное использование их в речи. Использование синтаксической синонимии для усиления выразительности речи.	35
Орфография и пунктуация Орфография как система правил правописания. Правописание гласных и согласных, употребление ъ и ь. Слитное, дефисное и раздельное написание слов. Употребление строчной и прописной букв. Правила переноса. Использование орфографических словарей. Пунктуация как система правил правописания. Знаки препинания, их функции. Знаки препинания в простых и сложных предложениях. Знаки препинания в предложениях с прямой речью, диалогах и при цитатах.	4

2. Развитие на уроках родного языка орфографических и пунктуационных способностей учащихся. Осознание их важности при устной и письменной речи. Употребление орфографических словарей и другой справочной литературы при развитии орфографических и пунктуационных способностей учащихся.	
Стилистика Стили речи (научный, официально-деловой, разговорный, художественный, публицистический) и их особенности. Умение выступать перед аудиторией: выбор темы, определение цели и задач; учет круга интересов слушателей при выборе выразительных средств. Особенности устной и письменной речи. Работа с текстами разных жанров и стилей. Перевод текстов с татарского языка на русский.	13
Развитие речи	9

“ТУГАН ТЕЛ (ТАТАР ТЕЛЕ)”УКЫТУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ ТЕМАТИК ПЛАНЫ

5 сыйныф

Төп темалар	**Сәгать саны**
Фонетика, орфоэпия, графика һәм орфография. Сузык авазлар, аларның сөйләмдәге үзгәреше. Иҗек калыплары. Тартык авазлар, аларның сөйләмдәге үзгәрешләре. Аваз һәм хәреф төшенчәләре. Алфавит. *я, ю, е* хәрефләренең дөрес язылышы. *ъ* һәм *ь* хәрефләренең дөрес язылышы.	37
Лексика һәм лексикография. Лексика турында гомуми мәгълүмат. Сүзнең туры һәм күчерелмә мәгънәләре. Татар теленең үз сүзләре. Алынма сүзләр. Һөнәрчелек сүзләре. Актив һәм пассив сүзләр. Искергән сүзләр. Яңа сүзләр. Фразеологизмнар. Сүзлекләр.	**12**
Сүз төзелеше һәм сүз ясалышы.	

Сүз тамыры. Сүз ясый торган кушымчалар. Сүз формасын үзгәртә торган кушымчалар. Сүз ясалу ысуллары: -ясагыч кушымчалар ярдәмендә сүз ясалу; -сүзләрне кушу яки теркәү ярдәмендә сүз ясау; сүзләрне кыскарту юлы белән яңа сүз ясалу.	15
Сөйләм үстерү.	**6**
6 сыйныф	
Морфология. Сүз төркемнәре турында гомуми мәгълүмат. Исем. Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Аларның җөмләдә кулланылышы. Исемнәрнең ясалышы.	60
Сыйфат. Асыл һәм нисби сыйфатлар. Аларның җөмләдә кулланылышы. Сыйфатларның ясалышы.	
Рәвеш. Рәвеш төркемчәләре. Аларның җөмләдә кулланылышы. Рәвешләрнең ясалышы.	
Сан. Бүлем, чама һәм җыю саннары. Аларның җөмләдә кулланылышы. Саннарның ясалышы.	
Алмашлык. Билгеләү, билгесезлек һәм юклык алмашлыклары. Аларның җөмләдә кулланылышы.	
Сөйләм үстерү.	**10**
Барлыгы:	**70**
7 сыйныф	
Морфология. Фигыль. Шарт фигыль, аның зат-сан белән төрләнеше, җөмләдә кулланылышы. Хәзерге, үткән һәм киләчәк заман сыйфат фигыльләр. Аларның сөйләмдә кулланылышы. Хәл фигыль һәм аның формалары. Исем фигыль. Инфинитив. Фигыльләрнең ясалышы.	50
Аваз ияртемнәре. Аларның ясалышы, сөйләмдә кулланылышы.	
Хәбәрлек сүзләр. Аларның җөмләдә кулланылышы.	
Бәйлекләр. Аларның төркемчәләре. Бәйлекләр һәм бәйлек сүзләрнең җөмләдә кулланылышы.	
Теркәгечләр. Аларның төркемчәләре, сөйләмдә кулланылу үзенчәлекләре.	
Кисәкчәләр. Аларның төркемчәләре, дөрес язылышы һәм сөйләмдә кулланылышы.	
Ымлыклар. Аларның төркемчәләре һәм дөрес язылышы, һәм сөйләмдә кулланылышы..	

Сөйләм үстерү.	**20**
Барлыгы:	**70**
8 сыйныф	
Синтаксис. Җөмләнең баш кисәкләре. (кабатлау). Җөмләнең иярчен кисәкләреннән аергыч һәм тәмамлык (кабатлау). Хәл һәм аның төрләре. Хәлләрнең аерымлануы һәм алар янында тыныш билгеләре Татар телендә җөмлә кисәкләренең урнашу тәртибе, аның рус телендәге сүзләрнең урнашу тәртибеннән аермалы яклары. Гади җөмлә турында башлангычта үткәннәрне кабатлау һәм тирәнәйтү. Әйтү максаты буенча җөмлә төрләре. Хикәя җөмлә, сорау җөмлә, боеру җөмлә һәм тойгылы җөмләләр (кабатлау) һәм алар янында куела торган тыныш билгеләре. Җыйнак һәм җәенке җөмләләр. Эндәш сүз һәм кереш сүзләр. Аларны сөйләмдә куллану үзенчәлекләре. Эндәш һәм кереш сүзләр янында тыныш билгеләре. Раслау һәм инкяр җөмләләр, аларның сөйләмдә кулланылышы.	**50**
Сөйләм үстерү.	**20**
9 сыйныф	
Кабатлау	**5**
Кушма җөмлә һәм сөйләм культурасы. Гади һәм кушма җөмләләр. Кушма җөмлә турында гомуми төшенчә. Кушма җөмлә составындагы җөмләләрнең бәйләнеш төрләре	**35**
Кушма җөмлә төрләре. Тезмә кушма җөмләләр. Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр, алар янында тыныш билгеләре. Иярченле кушма җөмләләр турында гомуми мәгълүмат. Аналитик иярченле кушма җөмләләр. Аларда бәйләүче чаралар һәм тыныш билгеләре. Синтетик иярченле кушма җөмләләр. Аларда бәйләүче чаралар һәм тыныш билгеләре. Иярчен җөмләләрнең мәгънә ягыннан төрләре. Җөмлә кисәкләре белән иярчен җөмлә төрләре арасындагы мәгънә бәйләнеше. Иярчен ия җөмләләр. Иярчен хәбәр җөмләләр. Иярчен аергыч җөмләләр. Иярчен тәмамлык җөмләләр. Иярчен хәл җөмләләр: иярчен вакыт, иярчен урын, иярчен рәвеш, иярчен күләм, иярчен сәбәп, иярчен максат, иярчен шарт һәм иярчен кире җөмләләр.	
Текст һәм пунктуация. Текст турында гомуми төшенчә. Туры һәм кыек сөйләм һәм янында тыныш билгеләре.	**6**
Стилистика	**13**

ЭЛЕКТРОННЫЙ ТАТАРСТАН

Сөйләм үстерү.	**9**

Лист согласования к документу № 53 от 24.01.2024
Инициатор согласования: Гиматутдинова И.Л. Директор
Согласование инициировано: 24.01.2024 13:33

Лист согласования Тип согласования: **последовательное**

N°	ФИО	Срок согласования	Результат согласования	Замечания
1	Гиматутдинова И.Л.		Подписано 24.01.2024 - 13:33	-

ЭЛЕКТРОННЫЙ ТАТАРСТАН